

**OOST VAN DE GEULE:
DE SCHORRE VAN LISSE MORIS EN DE OUDE VUURTORENWIJK**

(Deel 2)

door **Rudolf WEISE**

Kunstenaars op de wijk.

De bekende Vlaamse expressionistische schilder van stoere vissers, zeezichten, forse boeren en landschappen en meester van de moderne schilderkunst, Constant Permeke (1886-1952), was een "*Oede Viertorenoare*".

Hij bracht een stuk van zijn leven door tussen de vissers, de duinen en de zee. Na zijn huwelijk met de Brugse Maria Delaere woonde hij, met uitzondering van de oorlogsjaren, van 1912 tot 1922 op de "*Viertorre*" in de Fortstraat 9. Hij kende immers de wijk goed want hij kwam er reeds als kind, op schoolvrije donderdagnamiddagen, met vriendjes spelen.

Zijn atelier bevond zich vóór de Eerste Wereldoorlog in de Jacobsenstraat waar ook, de toen 31-jarige autodidact, Leon Spilliaert, een ander Oostends schilder en voorloper van het surrealisme werkte. Spilliaert was bekend voor zijn marines, duin- en havenzichten, aquarellen en gouaches. Een werk dat hij maakte in 1910 noemde hij ten andere "De Vuurtoren".

Permeke werd in 1914, zwaar gewond aan het front, naar Engeland afgevoerd waar hij verbleef tot hij in 1919 terug zijn intrek nam in zijn heerlijk gehavend huis in de Fortstraat dat hij eigenhandig herstelde. Hij was weer thuis. Zijn gezin had het toen alles behalve breed. Tussen 1919 en 1922 schilderde hij een aantal figuren en taferelen over het volksleven op de wijk.

In 1922, toen het toekomstig lot van de wijk meer vorm kreeg en het slechtste liet vermoeden, verhuisde hij naar Stene, dan naar Oostende en later naar Jabbeke waar het huidige Permeke museum gevestigd is. Permeke stierf in 1952. In de St. Antoniuskerk op de Vuurtorenwijk hangt een door hem in 1921 gerestaureerd schilderij, "OLV van altijddurende bijstand", een drieluik van de hand van de kunstenaar Beryngier uit Nevele.

De Eerste Wereldoorlog.

Op 04 augustus 1914 brak de Eerste Wereldoorlog uit. Zoals overal zouden deze oorlogsjaren ook aan de wijk niet onopgemerkt voorbijgaan.

Reeds op 17 augustus werden tien vliegtuigen en een luchtschip van het Engelse Eastchurch Squadron van de marinevliegdiens op de wijk gestationeerd. Ze bezetten de polo, een braak terrein tussen de vuurtoren en het militair hospitaal. In de dertiger jaren kwamen schaapherders er nog regelmatig hun kudden weiden.

Ons leger, dat slechts voet voor voet ons grondgebied prijs gaf, trok zich langzaam terug achter de IJzer. Al die daartoe de mogelijkheid had vluchtte naar het neutrale Nederland, Frankrijk of Engeland. Zo ook mijn grootvader Theophiel Saelens en zijn broer August die beiden naar Frankrijk trokken. Veel visserfamilies staken, soms in kleine bootjes, het kanaal over.

Op 14 oktober, terwijl een voorpost van het Duits leger reeds Bredene bezette, verliet het laatste schip Oostende. Eén dag later werd Oostende bezet en op 16 oktober verschenen de eerste Duitsers

op de Vuurtorenwijk.

Ze bezetten de stadsschool, het fort Napoleon en het militair hospitaal. Vanaf de 26e stelden ze geschut op rond de vuurtoren. In de omgeving van het fort werden loopgraven aangelegd en bunkers gebouwd. Begin april 1915 maakten ze tussen de Fortstraat en de duinen hun batterij "*Hindenburg*" operationeel. Toen hadden ze reeds de batterij "*Eylau*" geïnstalleerd op de Halve Maan, de batterij "*Friedrich*" oostelijk ervan en stond de batterij "*Blücher*" aan de Leopoldsluis. Nabij de werkhuizen van het zeewezen stond ook nog de luchtafweerbatterij "*Großherzog*" bestaande uit vier zware 88mm kanonnen. In de duinen achter het huidige zeemanstehuis Godtschalck lag dan nog de batterij "*Irene*". Naarmate de oorlog verliep bouwden de Duitsers er in de omgeving steeds meer en meer militaire steunpunten en versterkingen.

De "*Viertorre*" zat letterlijk midden in een kruisvat en kreeg het tijdens de vier lange oorlogsjaren dan ook hard te verduren. De wijk werd regelmatig gebombardeerd uit de lucht of door inschieten uit zee.

Er vielen niet alleen 39 burgerlijke slachtoffers maar ook veel gekwetsten waaronder mijn tante Bertha Saelens. Op 16 juni 1915 stond ze voor de deur van hun huis in de Marinestraat 24 met haar nichtje Madeleine Defraye naar overkomende vliegtuigen te kijken toen een bom in de straat viel. Ze werd door de bomscherven zwaar verwond over het ganse lichaam. De kleine Madeleine liep een zware voetkwetsuur op. Op zondag 24 maart 1918 werd mijn moeder Irma Saelens, bij een inschieting op Oostende door de Engelse marine, door granaatscherven gewond aan het linkerbeen. Ze was toen 15 jaar en woonde in de Avisostraat 77. Er was ook heel wat stoffelijke schade op de wijk.

Een eerste dodelijk slachtoffer, Edmond Bauwens, viel op 08 november 1914. Hij werd door een Duitser neergeschoten toen hij een bevel tot stoppen negeerde. Op 22 maart 1915 onderging de wijk haar vuurdoop. Bommen vielen op het huis nr.36 in de Liefkemoresstraat en in de Noordstraat. Op 16 april was het de herberg van Wouters in de Edward Hammanstraat en de Liefkemoresstraat die getroffen werden. Later op het jaar werden nog huizen in de Fortstraat, de Aviso- en Stokerstraat, de nrs. 55, 58 en 65 op de Vuurtorenweg, de nrs. 9, 17 en 25 in de Edward Hammanstraat, nr. 58 in de Liefkemoresstraat en nr. 24 in de Marinestraat getroffen.

Op 07 september 1915 werd voor de eerste maal uit zee ingeschoten. Granaten vielen op de Vuurtorenweg op de huizen nrs. 5, de herberg van Modest Pauwels-Anna Rotsaert die beiden het leven lieten en 7 waarbij nog één zwaar gekwetste viel. De bezetter blies de, reeds door inschieting beschadigde, vuurtoren op. Deze werd immers door de Engelse marine als baken gebruikt bij haar beschietingen uit zee. Gedurende het oorlogsjaar 1915 werd de wijk maar liefst 14 maal gebombardeerd uit de lucht en een paar keer uit zee.

1916 daarentegen was een rustiger jaar. Op 22 februari trof men de Avisostraat en de Vuurtorenweg. Op 09 november trof men de huizen nrs. 3, 5, 9, 10 en 11 op de Vuurtorenweg en op 15 november trof men de filiaal van Delhaize. Bij dit bombardement werd ook een vrouw een been afgerukt. En de tragische reeks zet zich verder. Op 17 november werden de Fortstraat, de Avisostraat en Vuurtorenweg getroffen.

In 1917 werd de wijk dan weer tien maal gebombardeerd uit de lucht en éénmaal uit zee. Op 09 april trof men in de Jacobsenstraat de woningen nrs. 56 en 58. Op 01 juni vielen er weer drie doden, mevrouw Maertens en haar twee dochterjes, wanneer bommen vielen op de huizen nrs. 35, 37, 39, 41 en 43 t/m 55 in de Stokerstraat, de nrs. 34, 36, 38 en 40 in de Avisostraat en ook in de Noordstraat. De 27e van dezelfde maand trof men ook de Loodsen-en Fortstraat. In de loop van het jaar werden verder nog verschillende huizen getroffen: in de Jacobsenstraat: de nrs. 58 en 60 en in

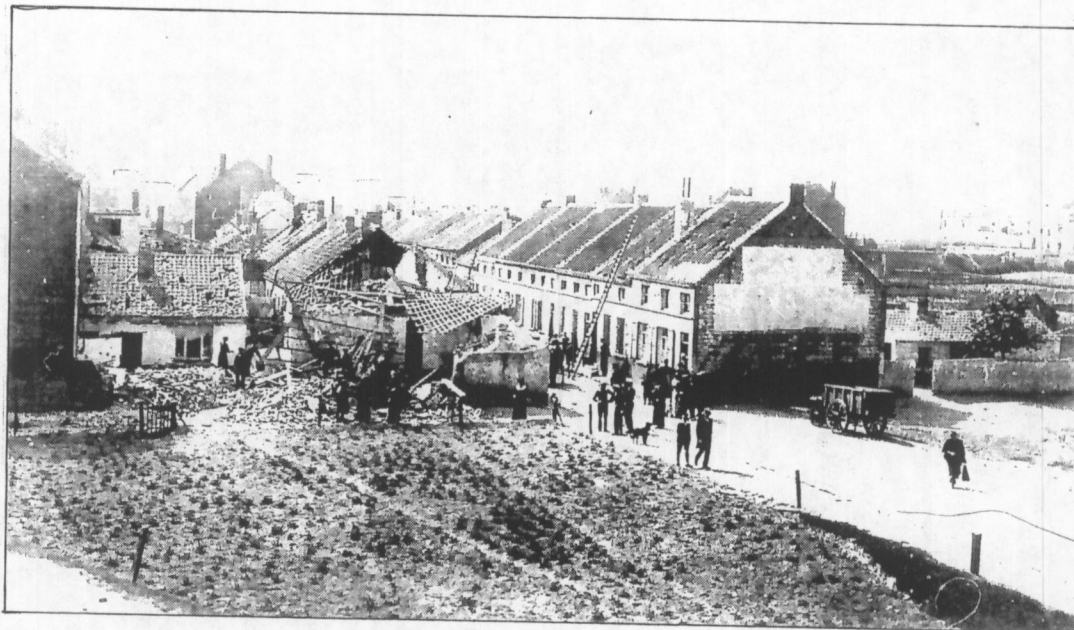
DE OUDE VUURTORENWIJK EN
DE BATTERIJ HINDENBURG IN 1918.

Luchtfoto van de Oude Vuurtorenwijk, de batterij Hindenburg en de vele versterkingen rond het fort Napoleon genomen op 13 maart 1918. Rechts onder de batterij, langs de Fortstraat: de "Boxen".

DE BOMBARDEMENTEN VAN 1 JUNI 1917.

Zicht op de getroffen huizen in de Stokerstraat.

De Avisostraat. Ook de Duitsers staken soms een handje toe.

in de Blankenbergestraat de nrs. 69 en 73. Ook de Fortstraat, de Victorialaan en de Willem I Laan werden getroffen. Bij de inschiëting uit zee op 28 juni trof men weer de Loodsen-en Fortstraat.

In 1918 waren er luchtaanvallen in de maanden april, juni, juli, augustus, september en oktober. Daarvan werden de Stokerstraat, de Avisostraat nrs. 4 en 12, de Blankenbergestraat, de Jacobsenstraat, de Victorialaan, de Vuurtorenweg, de Marinestraat, de Edward Hammanstraat en de Congolaan het slachtoffer. Op 19 januari, 27 maart, 13 april en 29 juli 1918 schoot men in uit zee. Bij de eerste beschieting viel weer een dode: een jongen van 18 jaar, Belpaeme genaamd.

Het was van het goede wat te veel. Door de aanhoudende bombardementen en het permanent gevoel van onveiligheid waren reeds een aantal bewoners van de wijk naar Sas-Slijkens en Bredene gevlucht.

Niet alleen het oorlogsgebeuren was een gesel voor de bevolking, er was ook veel sociale nood. Veel vrouwen waarvan de mannen onder de wapens waren of naar veiliger oorden trokken, bleven alleen achter met hun soms kinderrijke kroost. Wilden ze brood op tafel dan moesten de handen uit de mouwen gestoken worden. Dat dit alles behalve gemakkelijk verliep spreekt voor zich. Zo waren ze bvb. verplicht zwaar en vuil werk te verrichten, wasvrouw te spelen voor de Duitsers of als schoonmaakster te gaan werken.

Gelukkig bestond er vanaf het hongerjaar 1917 op de wijk een comité voor hulp en voeding: de volkskeuken. Het was een hulplokaal van de reeds sinds 1914 bestaande volkskeuken in de katholieke Volksbond. Dit sociaal werk probeerde daar waar nodig de grootste nood te lenigen. De leiding ervan berustte bij onderpastoor Albert Ghesquière en de heer Ollieuz, koster. Ze organiseerden dagelijks soep-en voedselbedelingen. Zo bedeede deze volkskeuken in maart 1917 voor het geheel van de Oostendse bevolking 100.191 noenmalen, in april 195.204, in mei 234.851, in juni 201.926. Men kon er ook diverse eetwaren kopen aan sterk verminderde prijzen.

Het comité bestond uit een aantal vrouwelijke medewerksters die zich belangloos inzetten voor het goede doel. Onder hen enkele van die alleenstaande vrouwen zoals mijn grootmoeder Elisa Jonckheere en haar schoonzuster Louise Vandebussche, die na de vlucht van hun kostwinners beiden achterbleven met elk drie kinderen. Stoeltjeszetter Pietje Loncke was ook van de partij.

In de nacht van 09 op 10 mei 1918 rond 01u45 brak rond de wijk weer eens de hel los toen alle Duitse batterijen het vuur openden om een nieuwe poging tot blokkade van de Oostendse haven door de Britse marine te beletten. Het uitvoerig beschreven, dramatisch en tot mislukken gedoemde epos van HMS Vindictive was begonnen. Om 02u49 zonken de overlevende bemanningsleden bij het oosterstaketsel het zwaar aangeschoten en deerlijk gehavende schip. Men heeft die nacht op de "Viertorre" weer eens niet geslapen.

Er was reeds een eerste mislukte poging tot blokkade van de haven geweest in de nacht van 22 op 23 april, "St. George Day", waarbij beide sperschepen, de kruisers HMS Sirius en HMS Brilliant, ter hoogte van Bredene aan de grond liepen.

Op 17 oktober 1918 werd Oostende bevrijd. De 19e vielen er op de wijk nog negen doden bij een ontploffing van oorlogsmunitie die veroorzaakt werd toen enkele bewoners in een bunker artilleriegranaten wilde ontmantelen voor de koperen hulzen. Koper was toen immers geld waard.

11 November 1918, 11u., klaroenen aan het westelijk front blazen het "staakt het vuren". Na vier jaren moordend en tomeloos geweld en zeeën van menselijk leed zwegen eindelijk de wapens. Te laat echter voor een ganse generatie jonge Europeanen waarvan er tienduizenden in Vlaamse grond begraven liggen. Onder hen 21 zonen van "d'Oede Viertorre".

Soldaten vonden na vier eindeloze oorlogsjaren hun familie terug. De naar Frankrijk uitgeweken echtgenoten en vaders kwamen eindelijk terug thuis. Vissers en zeelui kwamen met hun families terug uit Engeland. Het normale leven kwam stilaan terug op gang.

Op- en teloorgang.

Na de oorlog kende de wijk een nieuwe bevolkingsexplosie. Vluchtelingen uit de streek die bij hun thuiskomst have en goed verloren hadden, Vissers uit Nieuwpoort waarvan de havenstructuur vernietigd was en Pannenaars op zoek naar een thuishaven en een nieuwe toekomst kwamen zich op de Vuurtorenwijk vestigen.

Op de wijk werd een voetbalploeg opgericht. Ze noemden zich de "De zwarte leeuwen" een duidelijke verwijzing naar het Vlaams karakter van de sportvereniging en de stoerheid van haar spelers.

In 1924 bouwde men er een nieuwe, 65 m hoge vuurtoren waarvan het licht zichtbaar was tot 22 mijl in zee. Vuurtorenwachter was de heer Troispont, de heer Smagge was hulpvuurtorenwachter.

In 1930 werd eerstgenoemde opgevolgd door de heer Camiel Meysman, een personeelslid van de loodsdienst. Camiel werd geboren op 08 september 1894 op de Vuurtorenwijk. Zijn ouders woonden in de Stokerstraat 42. Hij bleef in dienst tot 09 september 1959, datum waarop hij met pensioen ging. Bij het uitvoeren van zijn functie moest hij soms tot vijf maal per dag de 324 trappen beklimmen die naar de torenkamer leidden. Het hield hem fit. Zijn zoon Louis, "Lowietje van de torre", zorgde er voor dat hij ons eens meenam op de toren. Voor een kind toen een hele gebeurtenis.

Hij woonde met zijn gezin in het pas voltooide vuurtorenwachtershuis nabij de toren. Ook deze toren werd op 03 september 1944 samen met het wachtershuis bij hun aftocht door de Duitse genie opgeblazen. Zegt men niet dat de geschiedenis zich herhaalt?

Camiel woonde tijdens WOII op de Groenendijkwijk in de Doornebilkstraat 10 naast mijn grootouders, het echtpaar Theophiel Stefaan Saelens - Elisa Maria Jonckheere. Op 30 oktober 1942 kregen de straatbewoners van de bezetter vier dagen tijd om hun huis te ontruimen. Alle huizen werden vervolgens einde 1942 begin 1943, bij het ruimen van het schootsveld voor hun antitankwal, door de Duitsers gesloopt. Mijn grootouders weken uit naar een huisje in de Driftweg 101 te Bredene-Duinen tot ze op 24 augustus 1948 terug hun intrek konden nemen in hun met oorlogsschade heropgebouwd huis in de Doornebilkstraat 8.

Onze vissersbevolking krijgt het af en toe zwaar te verduren. Zo ook in de morgen van 18 juli 1924. Er stak plots een hevige storm op die onze vissers op zee volledig verraste waardoor er velen omkwamen. Onder hen vijf inwoners van de wijk: Charles Jonckheere, Isidoor Pieters, Julien Poitier en zijn zoon Maurice en Charles Verbiest. De wijkbewoners deelden massaal in de rouw van de ongelukkige families die hun vader en/of zoon verloren. De begrafenis van de aangespoelde drenkelingen greep dan ook steeds plaats onder grote volkstoeloop.

Vanaf 1922 begon men op de wijk met de voorbereidingen voor de, in verschillende fasen, geplande onteigeningen. Sedert 1907 bestonden er te Oostende reeds plannen voor het aanleggen van een nieuwe vissershaven met een daarop aansluitende woonwijk oostelijk van de bestaande haven. In 1912 sloot de regering met het stadsbestuur een overeenkomst om de gronden van de Vuurtorenwijk te onteigenen. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog kwam echter roet in het eten gooien.

In 1921 was het dan zover. Plannen en lastenboek voor de havenwerken werden goedgekeurd. Meteen werd ook het doodsvonnis over de wijk geveld.

DE VUURTORENWACHTER.

De Heer Camiel Meysman (1894-1968) op het terras van de vooroorlogse vuurtoren. Hij was vuurtorenwachter van 1930 tot 1959. Links onder op de foto bemerkt men de loods van de zeereddingsdienst waarin de reddingsboot ondergebracht was.

Het stadsbestuur vertrouwde het aanleggen van straten, rioleringen en nutsvoorzieningen van de nieuw geplande wijk toe aan de daartoe speciaal opgerichte maatschappij "*Ostende Phare et Extensions*" kortweg OPEX. Afkorting van een volksvreemde naam onder dewelke de nieuwe wijk bij de bevolking bekend werd en die men heden, bijzonder bij de oudere generatie, nog wel eens hoort. Bij de jongere generatie is die naam echter stilaan aan het verdwijnen. Zij spreekt nu meer en meer van de "Vuurtorenwijk".

De werken aan de schutsluis en het visserijdok vingen aan in 1922. In 1929 waren ze voltooid. In 1932 beëindigde men de werken aan de slipway en de vismijn. In 1934 volgde de officiële inhuldiging.

De werken voor de aanleg van de nieuwe wijk kwamen echter door allerlei perikelen tussen de stad Oostende en de S.A. OPEX slechts moeizaam op gang. De tijd drong echter want de onteigeningen en het hiermee gepaard gaande slopen van de gebouwen waren reeds ingezet. Veel Vuurtorenaars hebben toen met gekuiste stenen van de afgebroken huizen elders, geheel of gedeeltelijk, een nieuwe woning opgetrokken.

In de jaren 1930-31 begon de uiteindelijke leegloop van de oude wijk. Ook mijn grootouders verhuisden op 27 augustus 1930 uit de Liefkemoesstraat 23 naar hun nieuwbouw in de Doornbilkstraat 8 op de Bredense Groenendijkwijk. In 1934 werden de laatste drie huizen op de wijk afgebroken. "*D'oede Viertorre*" trad binnen in het rijk der legenden.

Nawoord.

Al had "*D'oede Viertorre*" materieel opgehouden te bestaan, in de geesten van allen die er gewoond en geleefd hebben en hun nakomelingen bleef ze springlevend.

Deel uitgemaakt te hebben van de bevolking van de "*Viertorre*", een "*Oede Viertorrenaore*" geweest te zijn bekleedde de oudere generatie oostelijk van de haven met een soort status.

Nog heden wordt er in deze Oostendse buitenwijk en in de erbij aansluitende Bredense Groenendijk- en Sasmiddens, naar waar veel oud-Vuurtorenaars uitzwermden, met enige trots en soms ook met een tikkeltje weemoed gesproken over de verdwenen wijk en haar bewoners, dat taai en noest ras uit het "*Negerdorp*": "*d'Oede Viertorrenaors*".

Zij zijn immers onze voorouders en de grondleggers van de huidige Vuurtorenwijk waar nu hun kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen wonen voor wie hun herinnering nog steeds erg dierbaar is.

Bronnen.

1. Bredeniana -1988.
2. Dagblad "Het Volk"-03 10 1958.
3. De Armenschool te Oostende (1682-1795)-Jan Coopman.
4. Een beetje ruw maar oprecht-Leo Coulier-1999.
5. Fort Napoleon-Frank Ryon en Freddy Hubrechtsen-2000.
6. Het oude Oostende-Edward Vlietinck-1897.
7. Het Oostendse oorlogsdagboek van Charles Castelein 1914-1918-Historische publicaties Oostende-1998.

8. 150 Jaar stedelijk lager onderwijs Oostende-Huguette Vanden Weghe-1987.
9. Met grof geschut-Stichting Vlaams Erfgoed-Catalogus bij een tentoonstelling-1999.
10. Nauwkeurige beschrijving der oude en beroemde zeestad Oostende-Jacobus Bowens-1792.
11. Oostende 14 -18 -Deel 1 en 2-Ferdinand Gevaert en Freddy Hubrechtsen-1995.
12. Oostende de memoires van een stad-Marcel Vanalderweireldt-1992.
13. Oostende onder de Duitse bezetting 1914-18-De Zeewacht.
14. Oud Oostende, enkele nieuwe bronnen-Jan Coopman.
15. Straatnamen van Oostende van A tot Z-Daniel Deschacht-1998.
16. Ter Ceure-Heemkundige Kring Bredene-Jaarboek 1973-d' Oede Viertorre 1894-1900-Frans Verbanck.
17. Zoeklicht op Bredene-Raoul Eeckhout-1968.
18. Kaart van F. Balthazar 1603-04, kaart van Joan Blaeu 1649 en diverse naamloze 18e-eeuwse kaarten.

Foto's.

1. Eigen familie- en kaartarchief.
2. Foto van vuurtorenwachter C. Meysman-Familiearchief Mevrouw Meysman-Boumans-Bredene.
3. Foto's WOI, schoolfoto 1921 en Stokersstraat-Fotoarchief van de Heer H. Servaes.
4. Luchtfoto-Fototheek Koninklijk Legermuseum Brussel.

Plan van de wijk:

1. Zie nr. 11 hiervoor: deel 1 blz. 171.

Onze prijs = uw profijt

Uw kleurenfoto's manueel afgewerkt volgens de modernste technologie met multi-scanner

**COCK
CAMERA
SERVICE**

*Hoek Jozef II straat en
Christinastraat - Oostende*

*Waar kwaliteit nog
vakmanschap is*